

УДК 001(477)(092):130.2

А. О. Євграфова

Сумський державний університет

«УКРАЇНЬСЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ» В КОНТЕКСТІ СПАДЩИНИ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті йдеться про рецепцію заповідей Івана Огієнка в сучасному українському інтелектуальному колі, кредом якого стала «Українська хартія вільної людини» (2012 р.).

Ключові слова і словосполучення: заповіти Івана Огієнка, подолання недержавності, бути українцем.

Іван Огієнко, як людина непересічна, глибоких і мудрих переконань, широкого кругозору, невтомної праці, за своє довге і плідне життя висловив багато думок і настанов, які б, в разі їх виконання, могли б змінити українське буття і, в разі їх осмислення, могли б звільнити Україну від тих проблем, які залишилися нерозв'язаними і через століття.

Іван Огієнко, як людина творча, всім своїм життєвим подвигом стояв «на варті українства». І як би не складалося його життя, він відстоював інтереси як української інтелігенції, так і простих людей, про що свідчить його епістолярій [1], в якому можна знайти матеріали про те, що коли він, перебуваючи в еміграції, намагався допомогти всім, хто цього потребував.

Іван Огієнко залишив велику спадщину, його творчий доробок налічує понад двох тисяч праць: вони стосуються мовознавства, історії, літературознавства, богослов'я... [1, с.6].

Вчений, церковний і державний діяч, Огієнко був великим патріотом України і коли він обстоював історію країни та історію мови, і коли він виступав поціновувачем Котляревського, Шевченка, Куліша, Франка, і коли невтомно обороняв українську мову, і коли розглядав історію українського правопису, який, до речі, сучасний філолог Ірина Фаріон називає корсетом мови і ототожнює український правопис з культурно-політичним вибором [6].

Таким чином, будь-які теми, питання, проблеми, яких торкається Огієнко, були пов'язані з боротьбою за українську Україну, яка продовжується і по сьогодні. Особливо це відчувається в «Українській хартії вільної людини», яку прийняла ініціативна група «Першого грудня» 2012 року. В цю групу ввійшли інтелектуали, сучасні вчені, науковці, письменники, колишні дисиденти – одним словом, ті кого можна назвати духовними очільниками нації. Навіть просте перерахування пунктів цієї хартії, а саме: 1. Бути вільною людиною; 2. Бути українцем; 3. Бути активним громадянином; 4. Любити; 5. Мислити; 6. Бути господарем; 7. Бути лідером; 8. Бути відкритим суспільством; 9. Бути успішною державою; 10. Бути учасником демократичної спільноти народів [5] – перегукується із Огієнковими заповідями, з «уроками», які дав нам протягом свого довгого і многотрудного життя Івана Огієнко – митрополит Іларіон [4, с.37].

Дослідник творчості Івана Огієнка доктор філології М.С. Тимошик називає шість уроків від Огієнка:

1. Урок неймовірної працьовитості і працелюбності.
2. Урок істинного, а не кон'юнктурного служіння нації.
3. Урок синівського вболівання за долю української мови, самовідданих зусиль задля її утвердження в усіх сферах державного, суспільного життя.
4. Урок глибокої порядності й людяності.
5. Урок політичної мудрості.
6. Урок безмежної любові і вірності Україні [4, с.38-52].

До цих чеснот закликають і укладачі «Української хартії вільної людини» [5]: «Справжнім проводирем людини є лиш особисте осмислене зусилля. Це не зробить хтось інший. Це можете зробити лише Ви», – звертаються до кожного із нас автори «Хартії» [5, с.5].

І далі: «Бути вільною людиною – це не лише зовнішня ознака, яка об'єднує усіх нас за правами, але й внутрішній духовний вибір» [5, с.5].

Огієнко все своє життя вів «Наш бій за державність»: «Найголовніша і найсвятіша Ідея Українського Народу, від довгих віків унаслідована, це: Незалежна Українська Держава. Вона була в нас, ця Незалежна Держава, була довгі віки, але року 1240-го татари окупували її на 122 роки (1240-1362) – і спинили її.

Спинили нашу Самостійну Державу, але не знищили нашої самостійницької ідеології.

Вона горіла в свідомих українських душах, пекучим і ясним полум'ям, і породила наш лицарський Бій за Державність.

Невмирущий Бій за Державність України!

Ідея Бою за свою Державність стала найголовнішою в Українського народу, яка палаючим полум'ям горить від давнини аж до наших часів.

Горить у нас от уже більше 700 літ (1240-1961), то сильно спалахуючи, то трохи затихаючи, але ніколи не погасаючи!

І найголовнішим Провідником нашого Бою за Державність завжди був сам Український Народ, який ні на одну мить не забуває своєї найголовнішої мети й найголовнішої цілі життя, – Самостійної Української Держави! [2, с.5].

Свята любов до України і віра в Український Народ були тією життєдайною силою, що піднімала його дух, благословила на невтомну працю заради тієї ж України, незважаючи на численні перепони і прикросі, якими так рясно була встелена його життєва дорога [4, с.37].

Представники сучасної інтелігенції, які є моральними авторитетами для української нації, звертаються до сьогodнішніх українців із закликом: «Бути українцем означає усвідомлювати свою причетність до України і розвивати інтелектуальну, духовну та політичну україноцентричність: внутрішню – ту, яка постає з особистого зусилля кожного з нас, – єдність нашого народу, його земля, культури, історії і майбутнього» [5, с.5].

Відчуваючи пригнічений стан здеморалізованої нації, автори «Хартії» змушені нагадувати сучасним українцям про їх відповідальність перед державою. Якщо для Огієнка життя – це служіння своєму народові, то сьогodнішнім українцям треба позбутися «лінощів», «заздрості», «гордині в приниженості», «працювати над собою», «плекаати національну гідність» [5, с.5].

Якби уроки І. Огієнка були сприйняті, засвоєні і стали б внутрішньою необхідністю у поведінці і світовідчутті, то, мабуть, не треба було б нагадувати у «Хартії» про наступне: «Не плекаймо зла й ненависті за свідомі та несвідомі кривди проти нас»; Не треба насміхатися з рідного (Підкреслено нами – А.Є). «Треба шукати світла відповідей, які дають силу проти звіри і надають сенсу нашому життю» [5, с.5].

Сьогodнішній соціальний, політичний контекст вимагає серйозної роботи у напрямку подолання недержавності, вузькості і провінційності колоніального та хуторянського світогляду.

Саме в цій площині нам потрібна найважливіша революція [5, с.5]. На цьому шляху треба ламати стереотипи, читати і творити, відповідаючи на дух і потреби часу. Треба рухатися вперед. Варто боятися порожнечі й байдужості.

Автори «Хартії» закликають «до найскладнішої у нашому житті роботи: не чекати «золотого віку», не падати духом під тягарем неправди, не ховатися від світу і свого життя, а постійно робити особисті зусилля – і вірять, що все це принесе добро Україні. Хартія – це вибір «бути». Особистий і колективний [5, с.5].

Найголовніше місце у доробку Огієнка-вченого посідають дослідження й розвідки з питань розвитку української мови.

Метафоричне визначення мови, яке надає їй Огієнку, продиктоване глибоким розумінням сутності мови, її ролі в житті суспільства і для кожного з нас: «Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб. В мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визначення... І поки живе мова – житиме й народ, як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорозиться поміж дужчим народом. От чому мова має таку велику вагу в національному рухові. Тому й вороги наші завжди так старанно пильнували, аби заборонити насамперед нашу мову, аби звести та знищити її дощенту. Бо німого, мовляв, попхаєш, куди забажаш» [3, с.15].

Проблема української мови, як це не парадоксально, весь час, протягом всієї історії і до сьогodні, загострюється, не залишаючи у спокої національно орієнтовану українську громаду. На тлі сучасних ускладнень, перипетій дуже слухними є зауваження із «Хартії»: «Бути українцем означає володіти українською мовою або прагнути до оволодіння нею: не лише мова робить з нас українців, але саме та колосальна енергія, яка походить від особистого зусилля дбати про українську мову, навчитися і спілкуватися нею, й перетворює нас із населення в єдиний народ» [5, с.5].

На жаль, і залежність України від Польщі, і період існування України в складі Росії, і роз'єднаність українських територій і їх підпорядкованість іншим державам – все це не сприяло консолідації українського народу, і не «працювало» на авторитет української мови. Заперечення «нет, не било і бить не может», витискування мови із усіх сфер, закриття шкіл, заборона української книги, гоніння українців, терор і суцільний «сандормох» щодо української інтелігенції – все це вичавило із душ українців потяг до української мови, зіпсувало ставлення до неї, витравило почуття національної гідності. Цей «багаж» став важким тягарем на шляху до відродження соборної України.

Тому пророчі слова Огієнка про українську мову, літературу, а також втілення думок, ідей у принципи українського правопису, в словники, в переклад «Біблії», тобто вся його творча діяльність є свідченням святої любові до свого народу.

І коли сьогодні Євген Сверстюк, Іван Дзюба, Ігор Юхновський, Богдан Гаврилишин, Вадим Скуратівський, Володимир Горбулін, В'ячеслав Брюховецький, Мирослав Маринович, Мирослав Попович, Семен Глузман, Любомир Гузар – всі учасники Національного круглого столу, автори «Української хартії вільної людини» – звертаються до співвітчизників, їх настанови цілком узгоджуються з тими заповідями, які залишив нам Іван Огієнко.

Список використаних джерел:

1. Листування митрополита Іларіона (Огієнка) / упорядник о. Юрій Мицик. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». – 566 с. – (Серія «Джерела з історії української еміграції»).
2. Митрополит Іларіон. Наш бій за державність: Історична епопея. Твори / Митрополит Іларіон. – Вінніпег, 1962. – Т. III. – Ч. I. – 224 с.
3. Огієнко І. Українська культура / І. Огієнко. – К., 1918. – С. 239-240. Цит. за: Іван Огієнко (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І. Огієнко. – К. : Наша культура і наука, 2001. – 440 с. (Видавничий проект Фондації імені митрополита Іларіона (Огієнка) «Запізніле вороття»).
4. Тимошик М. Іван Огієнко (митрополит Іларіон) у боротьбі за українську Україну / М. Тимошик // Українська культура. – К. : Наша культура і наука. – 2002. – С. 9-52.
5. Українська хартія вільної людини // День. – № 226. – 11 грудня 2012 р. – С. 5.
6. Фаріон І. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір / І. Фаріон. – Львів : Видавничий відділ «Свічадо», 2004. – 115 с.

The article deals with the reception of Ivan Ohienko's commandments in the contemporary Ukrainian intellectual circle, whose creed was «Ukrainian Charter of the free man» (2012).

Key words and word combinations: commandments, overcoming the absence of statehood, to be Ukrainian.

Отримано: 27.08.2013 р.